

МЕЃУНАРОДЕН ЦЕНТАР ЗА СЛАВЈАНСКА ПРОСВЕТА - СВЕТИ НИКОЛЕ

«МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД»
(ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

СПИСАНИЕ
на научни трудови

**ДВАНАЕСЕТТА МЕЃУНАРОДНА
НАУЧНА КОНФЕРЕНЦИЈА
„МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД“
МЕЃУНАРОДЕН СЛАВЈАНСКИ УНИВЕРЗИТЕТ
„ГАВРИЛО РОМАНОВИЧ ДЕРЖАВИН“
СВЕТИ НИКОЛЕ - БИТОЛА**

Година VIII

Број 2

Април 2021

- СВЕТИ НИКОЛЕ, Р. СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА -
- 2021 -

Издавач: Меѓународен центар за славјанска просвета - Свети Николе

За издавачот: м-р Михаела Ѓорчева, директор

Наслов: «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК - ЗАПАД» (ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА)

Организационен одбор:

Претседател: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Заменик претседател: д-р Стромов Владимир Јуревич, Русија

Член: м-р Борче Серафимовски

Член: м-р Милена Спасовска

Уредувачки одбор:

Проф. д-р Ленче Петреска - Република Северна Македонија

Проф. д-р Александар Илиевски - Република Северна Македонија

Проф. д-р Мирослав Крстиќ - Република Србија

Проф. д-р Момчило Симоновиќ - Република Србија

Проф. д-р Тодор Галунов - Република Бугарија

Проф. д-р Даниела Тасевска - Република Бугарија

Доц. д-р Хаџиб Салкиќ - Република Босна и Херцеговина

Проф. д-р Татјана Осадчаја - Руска Федерација

Доц. д-р Вера Шунаева - Руска Федерација

Уредник: проф. д-р Јордан Ѓорчев

Компјутерска обработка и дизајн: Адриано Панајотов, Маја Маријана Панајотова, Стефан Ѓорчев

ISSN (принт) 1857-9299

ISSN (онлајн) 1857-9302

Адреса на комисијата: ул. Маршал Тито 77, Свети Николе, Р. Северна Македонија

Контакт телефон: +389 (0)32 440 330

Уредувачкиот одбор им се заблагодарува на сите учесници за соработката!

Напомена:

Уредувачкиот одбор на списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» не одговара за можните повреди на авторските права на научните трудови објавени во списанието. Целосната одговорност за оригиналноста, автентичноста и лекторирањето на научните трудови објавени во списанието е на самите автори на трудовите.

Секој научен труд пред објавувањето во списанието «МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ: ИСТОК-ЗАПАД» е рецензиран од двајца анонимни рецензенти од соодветната научна област.

Печати: Печатница и книжарница „Славјански“, Свети Николе

Тираж: 100

МЕЃУНАРОДЕН ДИЈАЛОГ
ИСТОК - ЗАПАД
ПРАВО И ПОЛИТИКОЛОГИЈА

Доц. д-р Горанчо Јакимов
Проф. д-р Драган Ѓурчевски
 МСУ „Г. Р. Державин“ Свети Николе – Битола
 Р. Северна Македонија

ИТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈА НА СУДИРОТ ВО СФРЈ И МЕЃУНАРОДНИОТ ФАКТОР

АПСТРАКТ: Со своето дипломатско дејствување Хрватска ќе настојува ЈНА да ја претстави како војска на Србија и агресор врз хрватското население и територија. Таа на секој можен начин ќе настојува да добие што поширока афирмација во светот и ќе настојува да се прикаже како жртва во целата ситуација. Во своите сецеонистички идеи во текот на целото нејзино дејствување таа ќе ја ужива подршката кај СР Германија која по обединувањето ќе претставува голема европска сила. Хрватите ќе настојуваат на нивна територија Европската Заедница да испрати свои набљудувачи со што сакале да покажат дека тие не се поттикнувачи на судирите. Но за Србија прифаќањето на набљудувачи на Европската Заедница значело окупација односно автоматски трансформирање во нејзин протекторат. На состанокот на дванаесетте членови на Европската Заедница (ЕЗ) во ХАГ, мнозинството од земјите на ЕЗ ќе се сложат со оценката дека во Југославија ќе мора да бидат испратени трупи под контрола на ЕЗ.

КЛУЧНИ ЗБОРОВИ: ЈНА, Србија, Европска Заедница, Хрватска, протекторат, ХАГ.

INTERNATIONALIZATION OF THE CONFLICT IN SFRY AND THE INTERNATIONAL FACTOR

ABSTRACT: Through its diplomatic action, Croatia will strive to present the JNA as an army of Serbia and an aggressor against the Croatian population and territory. She will do her best to gain the widest possible affirmation in the world and will try to present herself as a victim in the whole situation. In her secessionist ideas throughout her activity she will enjoy the support of the Federal Republic of Germany which after the unification will be a great European power. The Croats will try to send observers to their territory from the European Community, in order to show that they are not instigators of the conflict. But for Serbia, the acceptance of European Union observers meant occupation, and automatic transformation into its protectorate. At a meeting of the twelve members of the European Community (EC) in The Hague, a majority of EC countries will agree that EC-controlled troops will have to be sent to Yugoslavia.

KEYWORDS: THE HAGUE. JNA, Serbia, European Community, Croatia, protectorate

ВОВЕД

На 3 август 1991 година на седницата на Претседателството на СФРЈ ќе биде постигнат договор за прекин на оганот во Краина помеѓу Србите и Хрватите и тоа со согласност и на Хрватска. Исто така ќе биде договорено дека странците нема да се вршат разговори колективно, на што особено притив ќе биде Месиќ.¹

1. Неодложен и апсолутен прекин на оганот во Хрватска – Нова Македонија (Скопје) XLVII/15994 (4 август 1991), стр. 1.

На 5 август 1991 година во посета на Југославија ќе биде испратена мисија на ЕЗ. Мисијата ќе настојува да биде одржана седница на Претседателството во присуство на мисијата но во тоа нема да успее. Главната цел со која била испратена европската мисија била да се убеди Милошевиќ да прифати мисија на набљудувачи. Но и покрај огромниот притисок Милошевиќ нема да даде согласност.² Ван ден Брук еден од челновите на мисијата, посетата ќе ја прогласи за неуспешна, а за неуспехот ќе биде обвинета Србија.

ГЛАВЕН ДЕЛ

Во овие критични моменти Србија немала свој сојузник кој би застанал цврсто на нејзина страна. Нејзиниот традиционален сојузник СССР на прашањето дали може да ги заштити ако дојде до воена интервенција на Западот, ќе даде негативен одговор. И барањето за купување на оружје, бомби и керозин исто така ќе биде одбиено. СССР нема да сака да и продаде на ЈНА оружје по ниту еден канал, без разлика што сите други се вооружуваа на секаков начин. Купувањето на оружје преку редовниот канал односно владата на СФРЈ било невозможно затоа што Анте Марковиќ не би дозволил да биде донесена таква одлука. Единствената помош која што им била ветена на Србија од СССР била помош преку дипломатски пат.

Моменталното примирје ќе биде искористено за територијално престојување на ЈНА односно војската која се наоѓала во Словенија ќе биде дислоцирана во Босна и во Србија.

Хрватска пак ќе се најде во дилема: ескалацијата на воениот судар за нив би значело воен пораз, а прифаќањето на мир би им донело пораз на внатрешно политички план. Единствената варијанта која најмногу им одговарала е интернационализација на проблемот и доведување на странски трупи односно набљудувачи. Таа се надевала на меѓународно признавање кое што би можело да биде предизвикано од некој погрешен чекор на Србија. Еден таков чекор би можел да биде напад на војската на хрватската власт. Тогаш целиот свет би се свртел против Србија. Затоа Хрватска ќе се одлучи за заострување на односите со ЈНА за на основа на поголема конфронтација да издејствува надворешна воена интервенција. Состојбата на меѓународен план и одговарала затоа што уживала подршка од Ватикан и СР Германија, а и од САД иако сеуште тоа јавно не било манифестирано.

На вонредниот министерски состанок во Брисел на 27 август 1991 година ќе биде усвоена Декларација за Југославија која ќе има ултимативен карактер. Во декларацијата, ЕЗ ќе ја обвини ЈНА дека и дава активна подршка на српската страна и ќе го повика Претседателството веднаш да прекине со нелегалната употреба на воените сили кои што се под нејзина команда.³ ЕЗ и нејзините држави членки ќе ја повикаат Србија да се откаже од нејзиното спротивставување, активностите на набљудувачката мисија на ЕЗ да бидат проширени и на територијата на Хрватска. Договорот и мисијата која би го надгледувала неговото почитување околу прекилот на огнот би требало да овозможи да биде свикана мировна конференција на која би била утврдена процедурата на арбитража.⁴

Декларацијата до Претседателството ќе биде доставена на 28 август, а со неа ќе биде приложен и Договор за прекин на огнот кој што требало да го потпише

2. На Југославија и се закануваат трагедија и катастрофа. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/15995 (5 август 1991), стр. 1

3. Борисав Јовиќ, Последни дани СФРЈ. Београд: „Политика“. 1992 год., стр.372

4. ЕЗ ги призна балтичките републики. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16018 (28 август 1991), стр. 1.

претседателот на Претседателството на СФРЈ, претседателот на СИС и сите претседатели на републиките. Во тој договор покрај останатото било предвидено разоружување и распуштање на сите паравоени и нерегуларни единици (освен полициските сили) и демобилизирање на резервниот состав на хрватската национална гарда, а единиците на ЈНА да бидат вратени во касарните. Рокот којшто бил даден за нејзино прифаќање или отфрлање бил три дена односно до први септември 1991 година.⁵

Веднаш по добивањето на Декларацијата ќе биде свикана седницата на Претседателството на која ќе има остра полемика околу тоа дали и против кого таа е насочена. Од Јовиќ таа ќе биде оценета како непристоен ултиматум кој е директно насочен против Србија. Седницата ќе биде завршена без да биде донесена одлука со цел да бидат извршени дополнителни консултации во републичките раководства.

На денот на истекувањето на рокот за изјаснување по Декларацијата повторно ќе биде свикана седница на Претседателството на СФРЈ. Месиќ ќе инсистира веднаш да се премине кон изјаснување затоа што ЕЗ го чекала нивниот став. Јовиќ ќе инсистира на одредени промени на текстот на Декларацијата за што веднаш ќе го побара Ван ден Брук од кого ќе биде одбиен на најбрутален начин со објаснување дека тој не е дојден во Југославија да преговара и дека не сака да слушне за никакви промени.

После ваквиот став на Ван ден Брук членовите на Претседателството на СФРЈ од Србија и Црна Гора ќе гласаат за прифаќање на Декларацијата затоа што им било јасно дека кога би гласале против, ќе ги доведат Србија и Црна Гора во меѓународна изолација.⁶

Борбите и понатаму ќе продолжат помеѓу воените сили стационирани околу градот Дубровник. Самиот град Дубровник и неговата околина нама да имаат некое посебно значење за ЈНА. Главната цел била отфрлање на хрватските вооружени формации од Превлака, полуостров од особено значење за Црна Гора и Југославија, и заземање на делови на територијата важни за Хрватска, како би можеле истата да биде заменета за Превлака, која административно и припаѓала на Хрватска. Со блокирањето на Дубровник исто така било планирано да биде присилен Загреб на отстапки во поглед на ослободување на блокираните гарнизони на Хрватска.

Во Црна Гора ќе биде објавена мобилизација и формирана Петтата црногорска бригада. Момир Булатовиќ ќе ги убедува војниците дека нивната задача е да ја заштитат Црна Гора. Со успешната мобилизација во Црна Гора и Херцеговина, ЈНА ќе добие доволно сили за исполнување на задачата за ослободување на Превлака и блокирање на поширокиот регион околу Дубровник. Инаку поради самата географска местоположба и близината на Дубровник со Црна Гора и Босна и Херцеговина, ќе биде многу полесно да се напаѓа а тешко да се брани.

Нападот на Југословенската војска ќе започне ноќта помеѓу 23 и 24 септември 1991 година. Силите стационирани во градот за негова одбрана броеле шестотини вооружени луѓе кои што веднаш ќе се разбегаат пред далеку побројниот противник. На 2 октомври судирите ќе добијат на интезитет при што од страна на ЈНА ќе бидат употребени и воени авиони од типот „крагуј“. Врз хрватските вооружени сили ќе биде пукано со сета сила и од копно и од

5. ЈУ спорот пред меѓународна арбитража. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16019 (29 август 1991), стр. 1.

6. Борисав Јовиќ, *Op. cit.*, 382.

море и од воздух.⁷ Со посебна жестина ќе бидат бомбардирани позициите на хрватските сили во непосредна близина на пристаништето Груж, во Дубровник.⁸ На 15 октомври единиците на ЈНА ќе влезат во Цавтат без да истрелаат ниту еден куршум, а локалните власти ќе прифатат да соработуваат со ЈНА и на ниту еден начин ова место нема да претрпи ниту најмало уништување. ЈНА нема да го окупира Цавтат туку веднаш ќе се повлече овозможувајќи нормален тек на националниот живот.⁹ Генералот Павле Стругар кој што командувал со силите на ЈНА ќе им упати ултиматум на Хрватите за предавање на Дубровник, односно иста постапка како со Цавтат. Во ултиматумот било објаснето дека целта на ЈНА не е освојување на градот, туку разоружување на нелагалните формации.¹⁰ Но владата во Загреб нема да дозволи локалните власти да го прифатат предлогот на ЈНА. Тие сакале Дубровник да остане како нивни адут за понатамошната меѓународна поддршка и пропагандна војна. Стипе Месиќ кој што сеуште официјално бил врховен командант на ЈНА, преку море ќе влезе во Дубровник заедно со уште неколку политичари во обид да ја спаси ситуацијата. Единственото нешто што ќе успее да го постигне е привлекувањето на вниманието на Европјаните и поттикнување на јавното мислење против рушењето на градот кој што претставувал историски споменик и имал огромна историска вредност.¹¹

По приоѓањето во близина на Дубровник единиците на ЈНА ќе започнат со гранатирање на Дубровник, единиците на ЈНА ќе започнат со гранатирање на приградските населби. Во западните медиуми веднаш била започната кампања против на ЈНА поради наводно разрушување на Дубровник. За да бидат спречени било какви дезинформации на инсистирање на воениот врв на ЈНА уште на 3 октомври, Дубровник ќе го посетат дипломати од Холандија, Велика Британија, САД, Индија и Грција.

Единиците на ЈНА континуирано биле напаѓани од стариот дел на Дубровник и покрај загубата на човечки животи на сила била и ќе остане наредбата да не се гранатира Стариот град. Бранителите на Дубровник имале мобилна артилерија (топови монтирани на камиони) со кои провоцирале одговор на оганот од страна на единиците на ЈНА. На тој начин хрватските сили во Дубровник предизвикувале напади врз објектите кои се од непроценлива културна и цивилизациска вредност.

Точно е дека Дубровник претрпел разорување но не во таа мерка како што е претставувано во пропагандата на хрватската власт. Дубровник ќе претрпи поголеми разрушувања дури подоцна во судирот помеѓу хрватските единици и требињската бригада на војската на Република Српска.

Меѓутоа хрватската власт Дубровник и неговата опсада ќе го искористи многу вешто за добивање на симпатиите од светската јавност. Се што се случувало во Дубровник било постојано следено од страна на телевизиските камери на светските мрежи и од постојаното присуство на невооружените набљудувачи на Европската заедница.

7. Д. Б. Илкова: Многу мртви и ранети на двете страни. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16054 (3 октомври 1991), стр. 5.

8. Најжестоките судири во Вуковар и околу Дубровник. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16054 (3 октомври 1991), стр. 5.

9. Д. Б. Илкова: Единиците на ЈНА влегоа во Цавтат. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16067 (16 октомври 1991), стр. 5.

10. Ултиматумот се состоел од осум услови меѓу кои прв бил безусловно предавање и разоружување на сите паравоени формации сконцентрирани во Дубровник и нивно сведување на бројот што бил во јануари. Исто така ќе биде нагласено дека блокадата од море и копно ќе остане се додека не бидат исполнети сите услови меѓу кои и враќање на објектите, инсталациите и другиот имот на Армијата во Дубровничкиот регион.

11. Ричард Кремптон, Балкан после другог светског рата. Београд, 2003год., стр. 346.

Веднаш по почетокот на опсадата на градот, градоначалникот на Дубровник, Петар Пољаниќ, на 12 октомври 1991 година пред ТВ камерите ќе изјави дека врз Дубровник се фрлени 15 илјади гранати. Таа вест ќе го заобиколи и вознемири целиот свет. Утредента ќе биде одржан состанок помеѓу претставници на ЈНА, дубровничката општина и претставници на набљудувачката мисија, Адријан Стингер после состанокот ќе им се обрати на новинарите со позитивна оценка на состанокот, а за проектилите фрлени врз Дубровник тој ќе одговори дека такво нешто невидел и покрај тоа што е сместен во хотелот Аргентина во кој е сместена набљудувачката мисија на Европската заедница и кој практично се наоѓа во Стариот град.¹²

Од страна на УНЕСКО ќе биде апелirano завојуваните страни да се повлечат од историскиот град Дубровник и да го почитуваат културното наследство на земјата. УНЕСКО имал намера да упати своја делегација во Дубровник. Од страна на Југославија оваа мисија била прифатена а со тоа била потврдена искреноста во нејзините ставови. Но покрај се, Европската заедница на 26 октомври ќе се огласи со остра критика упатена до ЈНА заради рушење на стариот дел на Дубровник. После овие обвинувања југословенската армија ништо веќе неможело да ја заштити.¹³ Нема да ја заштити и тоа што на 28 октомври 1991 година стотици домашни и странски новинари кои ќе пристигнат со бродот „Аргус“ под знамето на меѓународниот Црвен крст и по обиколката на Дубровник ќе констатираат дека тој нема претрпено некои поголеми оштетувања.¹⁴

На 29 октомври 1991 година потпретседателот на Сојузниот извршен совет, Александар Мирковиќ ќе го прими претставникот на УНЕСКО Даниел Жаникот при што ќе му нагласи дека ЈНА по никоја цена нема да го бомбардира Дубровник. Армијата тоа никако не би го направила и покрај загубите кои ги трпела при опсадата на градот.¹⁵

Хрватската власт воениот пораз ќе настојува да го претвори во политичка победа со апелите Дубровник да се спаси од разурнување. Во исто време кога ќе бидат вршени преговорите за склучување на примирје¹⁶, хрватското собрание на седницата одржана на 5 декември 1991 година ќе донесе одлука дека „повеќе не постои потреба за учество на Стјепан Месиќ како член и претседател на Претседателството на СФРЈ“. Во своето обраќање на Собранието, Месиќ меѓу другото ќе рече дека тој ја завршил неговата работа, дека Југославија веќе ја нема а како виновник за сегашната состојба ќе го посочи генералот Кадијевиќ, нарекувајќи го воен злосторник и истакнувајќи дека за тоа треба да одговара.¹⁷

Во јавноста на 6 декември 1991 година ќе биде пласирана вест дека врз стариот дел на Дубровник е извршено тешко бомбардирање и му нанесено големо оштетување. ЈНА повторно ќе организира обиколка на новинарите чии извештаи повторно ќе констатираат дека има поединечни оштетувања, но дека не се воопшто во онаа мерка како во пропагандата на хрватските власти.

На 6 декември 1991 година САД ќе воведат економски санкции против Југославија. Според портпаролот на американскиот Стејт департамент Маргарет

12. Момир Булатовиќ, Правила чутања. Београд: „Народна књига Алфа“, 2004 год., стр. 54.

13. М. Секулиќ, Југославију нико није бранио, а врховна команда је издала. Београд: НИДДА „Вести“, 1997, стр. 237.

14. Момир Булатовиќ, *Op. cit.*, стр. 54

15. ЈНА нема да го бомбардира Дубровник. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16081 (30 октомври 1991) стр. 5

16. На 5 декември 1991 година во Цавтат ќе бидат одржани мировни преговори меѓу југословенската армија и хрватската влада за нормализирање на животот во Дубровник.

17. Месиќ се повлече од претседателската функција. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16118 (6 декември 1991 година), стр. 6.

Тачер, санкциите ќе бидат воведени во целата земја а причина ќе биде тешкото бомбардирање на Сисак, Задар и Осиек.¹⁸

ЗАКЛУЧОК

Блокадата на Дубровник ќе трае се до 26 мај 1992 година кога со решителен напад на хрватската војска командувана од генералот Бебетко ќе биде пробиена блокадата на Дубровник. Според податоците од генералот Бебетко на хрватска страна имало 15 загинали и 40 ранети борци, а на страната на ЈНА иамло 150 загинали и 200 ранети војници.¹⁹ На 20 август 1992 година било потпишано примирје, а на 24 септември бил постигнат договор за повлекување на југословенската војска од околината на Дубровник. Договорот бил потпишан во согласност со Венсоновиот план и упатувањето на „сини шлемови“ во Хрватска. Југословенската армија се согласила со воспоставување на „сина зона“ Превлака, односно зона под заштита на силите на Обединетите нации, притоа предавајќи им 65 објекти на југословенската армија на полуостровот.²⁰

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

1. Булатовиќ Момир, Правила чутања. Београд: „Народна књига Алфа“, 2004.
2. Јелена Гускова, Историја југословенске кризе 1990-2000. Београд 2003.
3. Ј. Бобетко, Све моје битке. Загреб: „Властита наклада“, 1996.
4. Јовиќ Борисав, Последни дани СФРЈ. Београд: „Политика“. 1992.
5. Кремптон Ричард, Балкан после другог светског рата. Београд, 2003.
6. Секулиќ М., Југославију нико није бранио, а врховна команда је издала. Београд: НИДДА „Вести“, 1997.
7. Санкции против цела Југославија. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16119 (7 декември 1991), стр. 1 и 8.
8. Месиќ се повлече од претседателската функција. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16118 (6 декември 1991 година), стр. 6.
9. ЈНА нема да го бомбардира Дубровник. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16081 (30 октомври 1991) стр. 5
10. Д. Б. Илкова: Единиците на ЈНА влегоа во Цавтат. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16067 (16 октомври 1991), стр. 5.
11. Д. Б. Илкова: Многу мртви и ранети на двете страни. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16054 (3 октомври 1991), стр. 5.
12. Најжестоките судири во Вуковар и околу Дубровник. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16054 (3 октомври 1991), стр. 5
13. ЈУ спорот пред меѓународна арбитража. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16019 (29 август 1991), стр. 1.
14. ЕЗ ги призна балтичките републики. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16018 (28 август 1991), стр. 1.
15. На Југославија и се закануваат трагедија и катастрофа. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/15995 (5 август 1991), стр. 1.
16. Неодложен и апсолутен прекин на огнот во Хрватска – Нова Македонија (Скопје) XLVII/15994 (4 август 1991), стр. 1.

18. Санкции против цела Југославија. – Нова Македонија (Скопје) XLVII/16119(7 декември 1991), стр. 1 и 8.

19. Ј. Бобетко, Све моје битке. Загреб: Властита наклада, 1996, стр. 126-135.

20. Јелена Гускова, Историја југословенске кризе 1990-2000. Београд 2003, стр.264.